

NUORTEN SOSIAALISTA KUNTOUTUSTA KEHITTÄMÄSSÄ

Johdanto

Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön ja sosiaalihojauksen keinoin toteutettavaa tehostettua tukea, jolla vahvistetaan yksilön sosiaalista toimintakykyä, torjutaan syrjäytymistä ja edistetään osallisuutta. Sosiaalinen kuntoutus edistää yksilön työelämävalmiuksia ja elämänhallintaa. (Lindh ym. 2018, Tuusa ym. 2018.) Haapakosken (2018) mukaan sosiaalinen kuntoutus on ihmisen vapautta, autonomiaa ja sosiaalista hyvinvointia tuottava, materiaalisesti, mentaalisesti ja sosiaalisesti muodostuva maailman tapahtuma. Piiraisen ym.:iden (2017) mukaan sosiaalinen kuntoutus on vielä jäsentymätöntä. Sosiaaliselta kuntoutukselta on puuttunut paikka kuntoutuksen kentässä, ja tarvitaan yhdenmukainen sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli (Piirainen 2018). Tässä katsauksessa kuvataan *Osallistuvalla toimintamallilla uutta* -projektin (ITU2) (<https://itu2.odl.fi/fi/>) kehittämistyön tuloksena syntyneitä nuorten sosiaalisen kuntoutuksen malleja. Hanke toteutettiin vuosina 2017–2020, ja hankkeen päätoteuttaja oli Oulun Diakonissalaitos, osatoteuttajat Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Oulun kaupunki. Hanketta rahoitti Euroopan sosiaalirahasto.

Sosiaalisen kuntoutuksen lähestymistapa ja menetelmät

Keskitalon ja Vuokila-Oikkosen mukaan voimavara- ja ratkaisukeskeisyydellä voidaan

edistää sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita ja muutosta. Sosiaalisen toimintakyvyn näkökulmasta huomioidaan yksilölliset tavoitteet, sosiaaliset vuorovaikutussuhteet ja laajempi yhteisö. (Keskitalo & Vuokila-Oikkonen 2018.) Ratkaisukeskeisyys nähdään toimintamallina, ajattelun ja vuorovaikutuksessa olemisen tapana. Muutoksen ajatellaan olevan välttämätöntä, ja tärkeitä ovat pienet askeleet kohti tavoitetta. Ajattelutaitoja ja reflektiivisyyttä vaaditaan, koska ratkaisu ei välttämättä ole suorassa kytkennässä ongelmaan. (Ahola & Furman 2010.)

Yksi sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen periaate on toiminnallisuus ja yksilön toimijuuden vahvistuminen. Banduran (2006) mukaan toimijuuteen kuuluu mahdollisuus tehdä päätöksiä ja toimia niiden mukaisesti. Siihen liittyy minäpystyvyys, jolloin ihmisen ajatusten ja toiminnan katsotaan olevan tulosta vuorovaikutuksesta ja ympäristön vaikutuksista. Tarkoituksellisuus ja ennakoitavuus liittyvät omien toimintasuunnitelmien muodostamiseen ja niiden toteuttamiseen tähtääviin strategioihin sitoutumiseen.

Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmät voidaan jaotella yksilöllisiin, ryhmä- ja yhteisömenetelmiin (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018). Ryhmätoiminta ja siihen liittyvät vuorovaikutustaitojen kehittyminen, vertaisuus, yhteisöllisyys, toiminnallisuus, yhdessä tekeminen ja osallisuus ovat tärkeitä sosiaalisessa kuntoutuksessa. Ryhmätoiminnalla

pyritään lisäämään asiakkaan toimintakykyä ja osallisuutta. Tärkeää on ”matalan kynnyksen” periaate tuen hakemiseksi ja saamiseksi erilaisissa elämäntilanteissa. (Vuokila-Oikkonen & Keskitalo 2018.)

Menetelmänä ratkaisukeskeinen yhteiskehittäminen

Nuorten sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallin kehittämisessä lähestymistapana ja menetelmänä oli ratkaisuja tuottava yhteiskehittäminen, jonka taustalla on toimintatutkimukseen pohjautuva osallistava työelämän tutkiva kehittäminen (Keskitalo 2015) ja ratkaisukeskeisyys (Ahola & Furman 2010). Lähestymistavassa korostuvat asiakaslähtöisyys, luottamus, ratkaisukeskeisyys, tulosten läpinäkyvä dokumentointi, toiminnalliset menetelmät ja palvelumuotoilu (Best ym. 2019, Vuokila-Oikkonen 2019). Ratkaisuja tuottavassa yhteiskehittämisessä luodaan rakenteelliset edellytykset sille, että kehitettävä toiminta muotoutuu yhteisissä oppimisprosesseissa ja kehittäminen tapahtuu alhaalta ylöspäin ja kokonaisvaltaisesti.

Kehittäminen oli prosessimuotoista ja menetelmänä käytettiin työpajatyöskentelyä. Ratkaisuja tuottavan yhteiskehittämisen voima on dialogi työpajoissa. Dialogia eteenpäin vieviä kysymyksiä ovat ”Kerro?”, ”Kerro lisää?” ja ”Mitä?” Tärkeää on kuunnella ja reflektoida. Työpajoissa jokainen osallistuja tuottaa näkökulmansa kehitettävään asiaan. Ohjaajan tehtävä on esittää prosessia eteenpäin vieviä kysymyksiä. (Vuokila-Oikkonen 2019.)

Kehittämishankkeen prosessi

Kehittämishankkeen aineiston muodostavat kuntoutustoiminnan työntekijöiden kaksi työpajaa ja kahden nuoren haastattelut. Työpajojen lähtökohtana oli tieto siitä, että sosiaalinen kuntoutus on jäsentymätöntä. Työntekijät toteuttivat sosiaalista kuntoutusta ja halusivat mallintaa osaamistaan. Vastausta haettiin seuraavaan kysymykseen: Millainen on työtä jäsentävä sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli? Työpajoissa keskusteltiin ratkaisu- ja voimavarakeskeisyydestä, ajankäy-

töstä ja nuorten osallisuudesta.

Työpajoissa dokumentoitiin syntyneitä tulosta osallistujien näkyville (vrt. Vuokila-Oikkonen 2019). Dokumentteja olivat post it -laput, fläpit ja työpajojen muistiinpanot. Työpajojen välillä työpajojen ohjaaja analysoi aineiston. Menetelmänä oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jossa aineisto ohjasi analyysin tekoa. Aineistosta nostatettiin esiin tutkimuskysymyksen kanalta keskeisimmät teemat, jotka olivat voimavara- ja ratkaisukeskeisyys ja monialaisuus sosiaalisen kuntoutuksen lähestymistapana, menetelmänä toiminnallisuus, häpeän tunteen käsittely ja toivo voimavarana. Siten oltiin avoimia aineistolle ja analysoitiin sitä sen omista lähtökohdista (vrt. Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003).

Toisessa työpajassa syntyneitä analyysia täydennettiin ja osallistujat tuottivat sisältöä teemoihin. Työpajassa tuotettiin myös sosiaalisen kuntoutuksen tavoite ja päämäärä. Työntekijöiden työpajojen jälkeen haastatettiin kahta nuorta, jotka olivat osallistuneet ITU2:ssa järjestettyyn sosiaaliseen kuntoutukseen. Nuorten haastattelu pohjautui työntekijöiden työpajoista syntyneeseen tietoon. Nuorten haastattelut analysoitiin sisällön analyysillä syntyneiden teemojen mukaisesti. (Vrt. Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003.) Tulokset raportoidaan työntekijöiden ja nuorten haastatteluiden analyysin perusteella kokonaisuutena, ja sisällön mukaan kuvataan erikseen työntekijän ja/tai nuorten kokemus ja näkökulma.

Tulokset

Sosiaalisen kuntoutuksen työntekijöiden työpaja-aineistosta ja nuorten haastatteluita piiryy kuva, että sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet, menetelmät ja päämäärät kietoutuvat osallisuuden kokemukseen. Sosiaalisen kuntoutuksen sisältö muodostuu voimavara- ja ratkaisukeskeisestä viitekehiksestä. Se on monialaista, toiminnallisuus on tärkeää, ja häpeän ja toivon kokemukset tulee käsitellä. Tavoitteena ja päämääränä on nuoren minäidentiteetin löytyminen, eheytyminen prosessi ja toimijuuden vahvistuminen.

Kehittämiseen osallistuneet tähdensivät

sosiaalisen kuntoutuksen asiakaslähtöisyyttä. Sosiaalisen kuntoutuksen alussa tapahtuva alkuarviointi rakentuu keskustelulle, joka etenee rauhallisesti, ”tunnustellen” ja jutustellen. Työntekijöiden mukaan sairauden diagnoosi ei ohjaa kohtaamista, mutta diagnoosin tietäminen voi auttaa työntekijää asiakkaan tilanteen ymmärtämisessä. Suhteen luominen, ihmisen kohtaaminen ja ihmislähtöisyys ovat tärkeitä sosiaalisen kuntoutuksen elementtejä. Tavoitteena on, että nuori löytää suunnan elämälleen.

Työntekijät korostivat, että luottamus nuorten kanssa vaatii aikaa syntyäkseen, koska nuorilla on usein luottamusta heikentäviä pettymyksiä. Luottamuksen rakentaminen käynnistyy prosessin alussa. Se edellyttää ilmapiiriä, jossa nuorten sanojen mukaan syntyy kokemus, että on tervetullut. Työntekijät luonnehtivat luottamuksen syntyneen silloin, kun nuori alkaa jakaa omia asioitaan. Luottamuksesta keskustellaan yhdessä ja sitä voidaan tulkita saavutetun, kun nuori tulee tapaamiseen. Myös nuoren kehon kieli kertoo työntekijöille luottamuksen syntymisestä: ihminen hengittää rennommin, istuu rauhallisesti, tulee fyysisesti lähemmäs ja osallistuminen toimintaan lisääntyy. Nuori osoittaa luottamusta puhumalla vaikeista asioista, joista ei ole aiemmin puhunut. Sosiaalisessa kuntoutuksessa nuorten oma motivaatio on tärkeä. Vaikka keskustelun painopiste liittyy muutokseen, nuorten mielestä on tärkeää saada kokea, että voi olla sellainen kuin sillä hetkellä on.

Työntekijät kertoivat aloittavansa keskustelun kysymyksellä ”Mitä kuuluu?” Keskustelun aikana syntyy merkityksiä, joista tavoitteet rakentuvat. Keskustelun edetessä puhutaan nuorten toivomista muutoksista. Keskustelussa ”pilkotaan” nuorten elämän asioita konkreettisemmin käsiteltäviksi. Tavoitteiden määrittelyssä auttavat työntekijöiden kysymykset: ”Mitä toivot?”, ”Mihin haluat tukea?” Nuorten mielestä on tärkeää, että vastaanotto on ystävällistä. Nuorille oli tärkeää päästä ulos kotoa, heillä oli pelko ”sisälle juuttumisesta”. Nuoret kertoivat myös läheistensä olleen huolissaan heidän passiivisuudestaan.

Työntekijät korostivat, että on tärkeää

kohdata nuori nuorten tasolla. Voimavara- ja ratkaisukeskeisyys on nuorilähtöistä, jolloin tunnustetaan ja otetaan esille nuorten voimavarat. Voimavaroja ovat taiteeseen liittyvät kokemukset ja monet nuorten arkeen liittyvät onnistumiset. Luonto ja metsässä liikkuminen voivat olla nuorten voimavarojen lähteinä. Työntekijöiden mielestä kysymykset ”Mitä kuuluu?” ja ”Miten voin auttaa?” ovat merkityksellisiä, samoin aikaisempien onnistumisten muistelu: ”Miten pääsit edellisen kerran asiassa eteenpäin, ja mitä samaa voit tehdä nyt?” Merkityksellistä nuorten mielestä on työntekijöiden välittämä turvallisuuden tunne. Sosiaalinen kuntoutus perustuu vapaaehtoisuuteen ja matalaan kynnykseen. Matala kynnyks tarkoittaa, että tilaan on helppo tulla. Matala kynnyks tarkoittaa myös työntekijöiden jalkautumista nuorten luokse. Olennaista on tavoitettavuus, tärkeää on työntekijöiden mukaan ottaa nuori vastaan silloin, kun hänellä on siihen valmius.

Työntekijöiden ja nuorten kokemuksen mukaan kuntoutuminen alkaa pienistä tavoitteista. Taustalla on laajempi tavoite, johon koko prosessin aikana pyritään. Työntekijän mielestä joskus riittävän pieni tavoite on, että nuori tulee tapaamiseen, pesee hampaat tai tekee jotain itsensä hyväksi. Laajempi tavoite liittyy ihmissuhteen löytämiseen, ja usein parisuhde on tavoitteena. Merkityksellistä on jo se, että nuori lähtee välillä ulos kotoa. Työntekijät korostivat, että on tärkeää luoda uskoa siihen, että tavoitteeseen on mahdollista päästä, vaikka tavoite on sillä hetkellä laaja ja sisältää paljon muutoksia. Yksilötasolla pyrkimys on tiedostaa ja hyväksyä, että prosessi etenee ja hyviä asioita tapahtuu. On hyvä olla tietoinen hetkistä, jolloin prosessi ei etenekään suunnitellusti. Nuorten mielestä on tärkeää, että nuoren haaveita tuetaan silloinkin, kun hän ei itse koe olevansa vahvoilla. Nuorten toimintaa tehtiin näkyväksi kirjaamalla yhdessä edistymistä. Työntekijät kuvasivat toiminnan tai työn tuovan normaaliutta ja mielekästä tekemistä nuorelle. Merkittävää on nuorten identiteetin muodostuminen. Puhuminen ja yhteinen keskustelu rakentavat identiteettiä. Olennaista työntekijöiden ja nuorten mielestä on, miten nuoresta puhutaan sekä miten

hän itseään kuvaa ja näkee itsensä osana sosiaalista yhteisöään. Sosiaalisessa kuntoutuksessa minäidentiteetin löytyminen on keskeinen tavoite.

Työntekijät kuvasivat toimivansa valmentajan viitekehyksestä, jossa toiminta on tukevaa ja vie nuoren prosessia eteenpäin. Valmentajan roolina on löytää nuoren potentiaalia. Tärkeää on löytää tavoite, sopia prosessista ja työskennellä tavoitteen suuntaisesti. Tavoitteena on, että nuoren toimintakyky paranee valmennuksen aikana. Valmentaminen sisältää konsultoivan otteen ja nuorten voimavaroihin luottamisen. Nuori esittää vaihtoehtoja, joita työntekijän kanssa pohditaan. Kun nuori on päässyt tavoitteeseensa, työntekijä tulee tarpeettomaksi, mikä on työntekijöiden mielestä tärkeä tulos. Työntekijöiden mukaan dokumentointi ja viestintä vaativat kehittämistä. Sosiaalisesta kuntoutuksesta ei yleensä tehdä lausuntoja tai läheteitä, mikä haastaa jatkuvuuden ja tiedon siirtymisen.

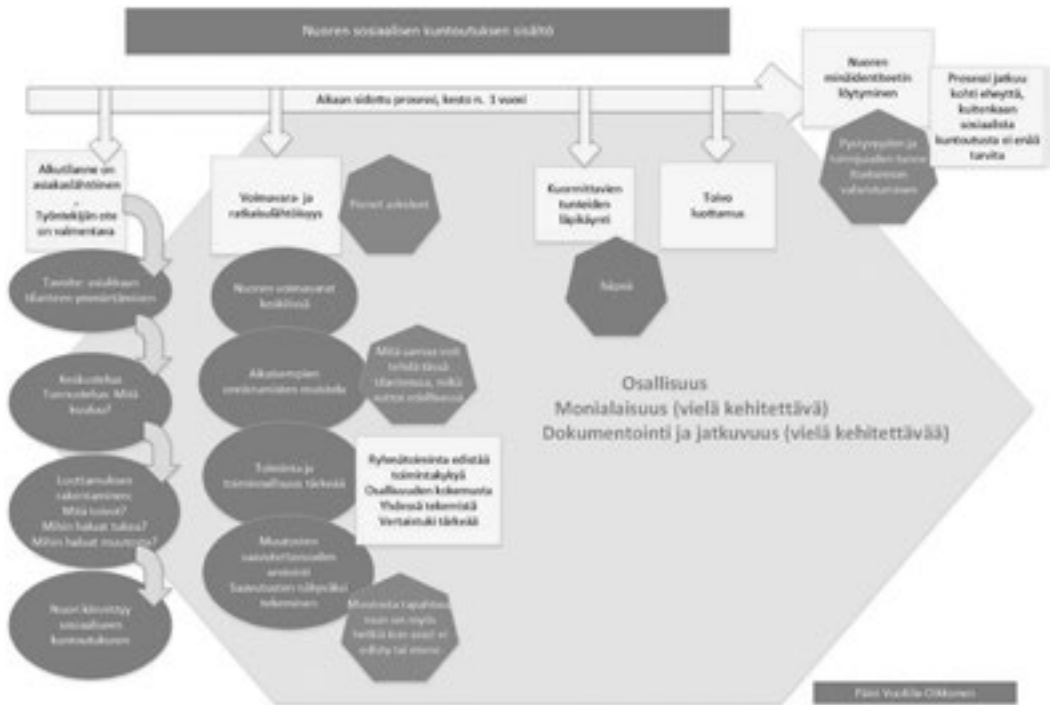
Sosiaalinen kuntoutus on työntekijöiden ja nuorten kokemuksen mukaan aikaan sidottu prosessi. Tämän kehittämishankkeen perusteella keskimäärin yksi vuosi voisi olla riittävä. Nuorten mielestä vuosi on sopiva aika, jotta saa tutkia rauhassa elämäänsä, saa tukea, löytää itseään ja pääsee eteenpäin. Sosiaalisen kuntoutuksen prosessin loputtua jatkuvuus tulee turvata. Kun sosiaalinen kuntoutus on tarpeenmukaista ja oikea-aikaista, nuori ei tarvitse raskaampia sosiaali- tai terveydenhuollon palveluita. Nuorten on kuitenkin tärkeää saada tietää, miten hakea apua tarvittaessa.

Ryhmätoiminnassa toiminnallisuus on olennaista, ja nuorten kokemus oli, että siinä sekä oppii uusia että voi vahvistaa olemassa olevia taitoja. Työntekijöiden mukaan ryhmätoiminnassa on keskeistä ryhmän rakentuminen yhteistoiminnalle ja yhteisille säännöille. Työntekijät korostivat ryhmätoiminnan tavoitteena sosiaalisen toimintakyvyn parantumista, ja lisäksi tavoitteita ovat osallisuuden kokemus, yhdessä tekeminen, pystyvyyden ja toimijuuden tunne. Lisäksi itsetunnon vahvistuminen on nuorten mielestä tärkeä tavoite. Nuoren tavoitteiden toteutuminen mahdollistuu sosiaalisissa tilan-

teissa ja nuorten mielestä kannustaminen on tärkeää. Luottamusta ja ryhmäytymistä edistää se, kun osallistujilla on jokin yhdistävä tekijä. Erilaisia ryhmiä nuorilla ovat taide-ryhmät, luontolähtöiset ryhmät ja ravintoon, sen laittoon ja ruokailuun liittyvät ryhmät. Depressiokoulu, liikunta- ja käsityöryhmät ovat nuorille soveltuvia ryhmiä. Ryhmätoiminta vahvistaa myös sosiaalisia ja kognitiivisia taitoja. Nuorten mielestä ryhmässä on oltava helppoa olla, ja heidän mielestään eri ikäiset ihmiset ovat ryhmässä voimavara. Ryhmässä ongelmien yhteinen jakaminen ja sanoittaminen – ”kaikilla on pulmia” – auttaa ryhmäläisiä eteenpäin.

Työntekijöiden kokemuksen mukaan häpeä voi olla sosiaalisen kuntoutuksen este ja siitä on hyvä puhua nuoren ollessa siihen valmis. Häpeästä työntekijät suosittelevat kysymään suoraan: ”Hävettäkö sua?” Suora kysyminen edellyttää kuitenkin nuoren luottamusta ja tuntemista. Häpeästä voidaan työntekijöiden mielestä myös kysyä nuoren sairauden kautta: ”Mitä ajattelet omasta sairaudestasi?” tai ”Pystytkö puhumaan sairaudestasi jonkun kanssa?” Nuori voi viestittää häpeää myös jännittämisenä. Häpeän käsittelyssä kahdenkeskisyys on olennaista. Myös vertaistuki, vertaisuus ja yhdessä jakaminen ovat tärkeitä häpeän käsittelyssä silloin, kun nuori on siihen valmis.

Työntekijöiden mukaan toivo rakentuu huomioimalla onnistumisia ja edistymistä. Toivon kannalta on tärkeää, että nuori löytää selviytymiskeinoja. Nuoren tilanteen helpottaminen luo myös toivoa. Toiminnallisuus lisää pärjäämistä, toimijuutta ja toivoa. Toivon avulla saa vahvistusta nuorten omien haaveiden toteutumiseksi. Toivoa luodaan sanoittamalla nuoren puhetta positiivisesta näkökulmasta, mikä lisää tunnetta nuoren mahdollisuuksista. Toivo omista mahdollisuuksista auttaa tavoitteen asettamisessa: tavoitteen tulee olla mitattavissa, ihmisläheinen, mahdollista saavuttaa, konkreettinen, ei-portaittainen, realistinen ja tilannetta helpottava. Työntekijät antoivat muun muassa seuraavia esimerkkejä tavoitteista: ”En käytä alkoholia enempää kuin 8 annosta” tai ”Käyn uimassa kerran viikossa”. Sosiaaliin suhteisiin ja vuorovaikutukseen

Kuva 1. Nuorten sosiaalisen kuntoutuksen malli.

liittyvien tavoitteiden osalta nuoren kanssa voidaan sopia, että hän kertoo mielipiteensä kaksi kertaa jossakin tilaisuudessa. Tavoitteiden määrä riippuu nuoren tilanteesta, keskimäärin 1–2 tai 3–4 tavoitetta samaan aikaan on riittävästi. Tavoitteet sisältävät myös toimenpiteet, joilla tavoitteisiin päästään. Tavoitteen saavuttamista arvioidaan yhdessä; se hahmottaa nuoren tilannetta ja luo toivoa.

Tulosten perusteella mallinnettiin nuorten sosiaalisen kuntoutuksen sisältö (kuva 1).

Pohdinta

Sosiaaliseen kuntoutukseen tarvitaan näyttöön perustuvia menetelmiä lisäämään sosiaalisen kuntoutuksen luotettavuutta ja perusteluja. Näyttöön perustuvien menetelmien käyttöä voidaan lisätä muun muassa kouluttamalla ja lisäämällä tutkimusta. (Vrt. Drisko Jamer & Grady 2015.)

Vuokila-Oikkosen ja Keskitalon (2018) mukaan voimavara- ja ratkaisukeskeisyys voidaan kuvata sosiaalisen kuntoutuksen viitekehyydeksi, ajattelumalliksi, työotteeksi, orientaatioksi tai menetelmäksi. Voimava-

ra- ja ratkaisukeskeisistä periaatteista usko asiakkaan voimavaroihin, mahdollisuuksiin, onnistumisiin ja ratkaisuihin ovat eteenpäin vieviä. Pienet askeleet edistymisessä, tavoitteellinen työskentely ja vuorovaikutuksessa korostuva ei-tietäminen ovat merkityksellisiä. Työntekijän rooli perustuu valmentavaan työotteeseen, jossa asiakas on muutoksen subjekti. Merkittävää muutoksen aikaan saamisessa oli luottamuksen tunteen syntyminen ja vahvistuminen.

Sosiaalisen kuntoutuksen prosessista voidaan löytää yhtymäkohtia recovery- eli toipumisorientaatiotutkimukseen. Nuorten sosiaalisessa kuntoutuksessa on samoja tavoitteita Nordlingin (2018) kuvaaman toipumisorientaation tutkimuksen kanssa. Molemmissa tavoitteena on minäidentiteetin vahvistuminen, osallisuus, toimijuus ja elämän merkityksellisuuden löytäminen. Sosiaalinen kuntoutus ja toipuminen ovat molemmat prosessiluonteisia. Prosessi ei aina ole edistymistä, vaan siihen liittyy myös takapakkeja. Lassilan ja Kampmanin (2018) mukaan ihminen rakentaa prosessin aikana itselleen tarkoituksellista elämää kuormit-

tavasta tilanteestaan huolimatta. Korkeilan (2017) mukaan henkilökohtaisen toipumisen tavoitteena on viettää merkityksellistä elämää itselle mielekkäässä roolissa. Toimijuus vahvistuu, voimavarat löytyvät ja vahvistuvat. Lisäksi nuorten oma identiteetti selkiytyy kohti positiivista kokemusta itsestä. Toipumista ja sosiaalista kuntoutusta edistää osallisuus ja mahdollisuus tehdä valintoja. Toivon ja optimismin ylläpitäminen on tärkeää.

Nuorten sosiaalisen kuntoutuksen mallissa monialainen yhteistyö vaatii kehittämistä. Sosiaalisen kuntoutuksen prosessi voi jäädä vajaan dokumentoinnin ja viestinnän vuoksi välittymättä muille nuoren verkoston toimijoille. Sosiaalinen kuntoutus vaatii palveluntuottajien ja ammattihenkilöiden oman roolin ja osaamisen uudelleen tarkastelua, jonka avulla heidän osaamisensa vahvistuu toipumisen mahdollistajana (vrt. Nordling 2018). Tässä hankkeessa syntyneitä nuorten sosiaalisen kuntoutuksen mallia kokeillaan jatkossa uusissa kehittämissankkeissa ja hyödynnetään työntekijöiden koulutuksessa.

Tulosten merkitys: Sosiaalinen kuntoutus on vielä jäsentymätöntä, ja kirjoituksessa esitellään yksi sosiaalisen kuntoutuksen jäsenystapa eli nuorten sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallinen malli. Mallia voidaan hyödyntää sosiaalisen kuntoutuksen koulutuksessa ja kehittämisessä.

Avainsanat: sosiaalinen kuntoutus, voimavara- ja ratkaisukeskeisyys, minä-identiteetti

Päivi Vuokila-Oikkanen, terveystieteiden tohtori, TKI asiantuntija, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Tarja Siira, yhteiskuntatieteiden maisteri, projektipäällikkö, Oulun Diakonissalaitoksen Säätö

Lähteet

- Ahola T, Furman B (2010) Onnistuminen on joukkuelaji. Lyhytterapiainstituutti oy.
- Bandura A (2006) Toward a Psychology of Human Agency. *Perspectives on Psychological Science* 1, 2.
- Best S, Koski A, Walsh L, Vuokila-Oikkanen P (2019) Enabling mental health student nurses to work co-productively. *Journal of Mental Health Training, Education and Practice* 14, 6, 411–422.
- Drisko Jamer W, Grady MD (2015) Evidence-Based Practice in Social Work: A Contemporary Perspective. Springer Science + Business Media, New York.
- Haapakoski K (2018) Vapaus ja sosiaalisuus- sosiaalisen kuntoutuksen arvostukset. Teoksessa J Lindh, K Härkäpää, K Kostamo-Pääkkö (toim.) (2018) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Hansaprint oy, Turenki.
- Keskitalo E (2015) Osallistava tutkimus ja kehittäminen ylempien ammattikorkeakoulututkintojen TKI-toiminnan viitekehystenä. Teoksessa R Gothoni, S Hyväri, M Kolkka, P Vuokila-Oikkanen (toim.) Osallisuutta, oppimista ja arviointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015. B Raportteja 60, Diakonia ammattikorkeakoulu, Helsinki.
- Keskitalo E, Vuokila-Oikkanen P (2018) Voimavara- lähtöisyys sosiaalisen kuntoutuksen viitekehystenä. Teoksessa H Kostilainen, A Nieminen (2018) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diak Työelämä 13. Juvenes Print. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Tyoelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Korkeila J (2017) Toipumisorientaation paluu. *Suomen Lääkärilehti* 72, 49, 865.
- Lassila A, Kampman O (2018) Työmalleja toipumisorientaation pohjalta. *Suomen Lääkärilehti* 73, 37, 2026–2027.
- Latvala E, Vanhanen-Nuutinen L (2003) Laadullisen tutkimuksen perusprosessi; sisällön analyysi. Teoksessa S Janhonen, M Nikkonen (toim.) (2003) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. 2. uudistettu painos. WSOY, Juva.
- Lindh J, Härkäpää K, Kostamo-Pääkkö K (2018) Johdatus sosiaaliseen kuntoutuksessa. Teoksessa J Lindh, K Härkäpää, K Kostamo-Pääkkö (toim.) (2018) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Hansaprint oy, Turenki.
- Nordling E (2018) Mitä toipumisorientaatio tarkoittaa mielenterveystyössä? *Duodecim* 134, 15, 1476–1483.
- Piirainen K (2018) Yhdenmukaisuutta ja tapauskohtaisuutta sosiaaliseen kuntoutukseen – palveluhoitus julkisen toiminnan ratkaisijana. Teoksessa H Kostilainen, A Nieminen (toim.) (2018) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diak Työelämä 13. Juvenes Print.
- Piirainen K, Linnakangas R, Suikkanen A (2017) Palkkatyötavoitteesta sosiaaliseen kuntoutukseen- Tehostetun tuen keinoin yksilöllisiin muutoksiin. Teoksessa J Lindh, K Härkäpää, K Kostamo-Pääkkö (toim.) (2018) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Hansaprint oy, Turenki.
- Tuusa M, Ala-Kauhaluoma M (2014) Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja

- terveysministeriön raportteja ja muistioita 42. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Tuusa M, Seppänen-Järvelä R, Henriksson M, Juonen-Posti P, Pesonen S, Syrjä V, Savinainen M (2018) Yhteistoiminta ja toimijuus kuntoutumista edistävinä vaikutusmekanismeina. Teoksessa J Lindh, K Härkäpää, K Kostamo-Pääkkö (toim.) (2018) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Hansaprint oy, Turenki.
- Vuokila-Oikkonen P (2019) Pidetään asiat yksinkertaisina konkreettisina ja tehdään yhdessä! Ratkes, Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen kulttuurin lehti 2, 28–31.
- Vuokila-Oikkonen P, Keskitalo E (2018) Sosiaalisen kuntoutuksen voimavara- ja ratkaisukeskeiset menetelmät. Teoksessa H Kostilainen, A Nieminen (toim.) (2018) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diak Työelämä 13. Juvenes Print.